

STICHTING VRIENDEN SOESTER ENG

Koninginnelaan 128
3762 DJ SOEST
jmc.bijman@hccnet.nl
www.SoesterEng.nl
Bank 533 9618
KvK 3212 6999

.....om de landschappelijke-, natuur-
en cultuurwaarden van
de Soester Eng te
behouden...

aan:

Provinciale Staten van Utrecht
t.a.v. de Commissie RGW
Postbus 80300
3500 TH UTRECHT

datum

26 augustus 2011

onderwerp

Voorontwerp Provinciale
Ruimtelijke Structuurvisie

kenmerk

PA11026

Geacht college, Geachte Commissie,

De Stichting Vrienden Soester Eng heeft met belangstelling kennis genomen van het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie. Met instemming is vastgesteld dat het Provinciaal Bestuur kiest voor kwaliteit van het landelijk gebied en daarbij grote waarde toekent aan cultuurhistorische aspecten in het landschap. Gezien het doel van de Stichting - het behouden en versterken van het open akkerbouwlandschap van de Soester Eng - is het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie vooral gelezen vanuit de zorg voor het toekomstig ruimtegebruik op en langs de randen van de Soester Eng. Het zuidelijk deel van de Soester Eng ligt binnen de rode contour en geniet van gemeentewege sedert 1992 de status van 'beschermd dorpsgezicht'. Het is het oudste cultuurhistorisch monument van Soest en in zijn soort, mede gelet op de omvang en de gaafheid ervan, waarschijnlijk van de hele provincie. Tot onze teleurstelling blijkt het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie echter weinig tot geen ruggesteun te bieden in geval van ongewenste ontwikkelingen op of rond de Soester Eng. In het onderstaande worden onze zienswijze en onze bedenkingen nader toegelicht.

Aardkundige en cultuurhistorische waarden

De Soester Eng vertegenwoordigt een grote aardkundige en cultuurhistorische waarde, die tot uitdrukking komt in een binnenstedelijk gelegen landbouwgebied met een relatief gaaf akkerbouwlandschap, waarvan de oorsprong zo'n 1000 jaar teruggaat. In het navolgende

wordt het ontstaan van de heuvel, waarop de Soester Eng ligt, alsmede de cultuurhistorische ontwikkeling nog eens toegelicht.

De Soester Eng is gelegen op een stuwwalrest uit de Saale ijstijd (200.000 – 120.000 jaar vóór heden). Oorspronkelijk maakte die deel uit van de aaneengesloten Utrechtse Heuvelrug, opgestuwd door het uit Scandinavië afkomstige landijs. Tijdens één van de latere uitbreidingsfasen heeft het landijs hier lokaal de ‘eigen’ stuwwal overreden, waardoor het restant verlaagd en afgevlakt, als een geïsoleerde heuvel in het landschap is achtergebleven. In de ‘Atlas aardkundig waardevolle gebieden’ van de Provincie Utrecht (2002) is deze geïsoleerde stuwwalrest omschreven als ‘zeer kenmerkend’, ‘beperkt aangetast’ en ‘zeer waardevol’. De afgevlakte vorm maakte de verlaagde heuvel in later tijden uitermate geschikt voor akkerbouw, zoals we verderop in dit verhaal zullen zien.

Na een tussenijstijd (Eemien) en de laatste ijstijd (Weichselien), waarin het landijs ‘Nederland’ niet bereikte maar het hier wel erg koud was, trad een klimaatverbetering in. Vanaf ~4.000 jaar vóór heden vestigden zich boeren in de omgeving van ‘Soest’. Ze ontwikkelden akkers langs de flanken van de stuwwallen en op de overreden stuwwalrest, waaromheen zich later Soest heeft ontwikkeld. Deze landbouwers verbleven slechts een aantal jaren op dezelfde plaats. Als de akkers uitgeput waren trokken ze verder. In dezelfde tijd begon men zijn doden te begraven in grafheuvels. Eén van die grafheuvels ligt op het zuidelijk deel van de Soester Eng. Dit zogeheten Enghebergje is door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed erkend als archeologisch monument. **Op de kaart ‘Cultuurhistorie en aardkundige waarde’ is van dit archeologische monument geen melding gemaakt.**

In de eeuwen daarna slaagde de mens er in toenemende mate in zijn landbouwsysteem te verbeteren. Toch duurde het nog tot de vroege middeleeuwen, meer precies tot de Karolingische tijd (750-900), eer er permanente landbouwbedrijven ontstonden. Soest wordt voor het eerst genoemd in een acte uit 1028. Voor de agrarische nederzetting, het begin van de bewoning in Soest, was de relatief hooggelegen Eng zeer geschikt als akkerland en als zodanig doorslaggevend voor de vestiging. De nederzetting heeft zich uitgebreid langs de flank van dit hoger gelegen land om gevrijwaard te zijn tegen overstromingen van de Eem. **Op de kaart ‘Landschap’ in het Voorontwerp is de positie van de grens tussen het laaggelegen Landschap Arkemheen-Eemland en Landschap Utrechtse Heuvelrug, waartoe Soest wordt gerekend, duidelijk te zien.**

Permanente bewoning werd mogelijk door een steeds verdere perfectionering van de inmiddels ontwikkelde plaggenbemesting door de toepassing van de potstal. De schapen, die overdag op de heide hadden gegraasd, werden ’s avonds in die potstallen gedreven. Tot rust gekomen lieten ze daar hun uitwerpselen vallen. Dat ging zo door, dag in dag uit. Als de mestlaag te nat werd, ging de boer plaggen steken op de heide, die hij dan over de mest uitstrooide. Zo werd de potstal gevuld met een laag, die afwisselend uit mest en heideplaggen bestond. Als de stal vol was werd de inhoud over de akkers uitgekruid. Dit systeem bleef gehandhaafd gedurende de Middeleeuwen en is voortgezet tot in de Nieuwe tijd. Het systeem heeft er toe geleid dat in deze gebieden een geheel eigen, door de mens bepaald bodemtype is ontstaan: de oude bouwlandgronden of (bruine dan wel zwarte) enkeerdgronden.

Omdat de opgebrachte mest vermengd was met heideplaggen bleef er uiteindelijk op de akkers een restje over. Een grove vuistregel stelt dat die rest per jaar gemiddeld 1 mm dik zou zijn. Een zwarte, opgebrachte horizont van 60 – 80 cm, zoals die op de Zuider Eng wordt aangetroffen, zou aldus duiden op een opbouw gedurende 600 - 800 jaar. Tijdens archeologisch onderzoek aan de rand van het zuidelijk deel van de Soester Eng in juli van dit jaar zijn dergelijke oude bouwlandgronden blootgelegd. Daarbij zijn oude ploegsporen gevonden van 500 tot 1000 jaar oud.

Het potstalsysteem heeft gefunctioneerd tot de uitvinding van de kunstmest, ~1870. De schapenmest was daarna niet langer nodig. Het landbouwsysteem veranderde, maar

desalniettemin bleef het zuidelijk deel van de Soester Eng een kleinschalig akkerbouwgebied, **tot op de dag van vandaag!** Het is daarmee, na de eerder genoemde grafheuvel, het oudste cultuurhistorisch monument van Soest en de grootste (~60 ha) en gaafste nog voor akkerbouw in gebruik zijnde eng in de provincie Utrecht. Als zodanig is de Soester Eng duidelijk van bovenlokaal belang. De Eng heeft een duidelijke relatie met de omliggende landschappen en vertegenwoordigt belangrijke cultuurhistorische en archeologische waarden.

Bovenstaande krijgt echter geen waardering in het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie. Op de kaart 'Stedelijke ontwikkeling en wonen', alsmede op de kaart 'landbouw', staat het zuidelijk deel van de Soester Eng aangeduid als (ongedifferentieerd) landbouwgebied, zonder nadere specificatie(s). Op de kaart 'cultuurhistorie en aardkundige waarden' ontbreekt een nadere aanduiding zelfs geheel! Ergo, op de kaart Stedelijke ontwikkeling en wonen staat zelfs een rode bol op de Soester Eng, ook in de tekst is sprake van bouwen op de Soester Eng. Onduidelijk is om welk deel van de Soester Eng het hier gaat. Eventuele bouwplannen aan de rand van de rode contour dan wel er overheen, zullen wederom een stuk van dit waardevolle gebied afhalen. De noordelijke Eng is weliswaar geen beschermd dorpsgezicht, maar de resterende open delen zijn cultuurhistorisch en aardkundig minstens zo waardevol.

In de omschrijving bij punt 2.4 Voorgenomen ontwikkeling landelijk gebied (p. 12) staat 'Wij willen de cultuurhistorische kwaliteiten van vooral ..... het agrarisch cultuurlandschap behouden, versterken en beleefbaar maken'. Dat klinkt veelbelovend, maar als vervolgens onder punt 4.3.1.3 CHS – agrarisch cultuurlandschap (p. 28) de focus in het landelijk gebied van het Groene Hart wordt gelegd, dan is dat een ernstige beperking van de genoemde voorgenomen ontwikkeling, die geen recht doet aan de unieke aardkundige en cultuurhistorisch betekenis van de Soester Eng, met name van het nog immer als akkerbouwland in gebruik zijnde zuidelijke deel er van.

Visie

In 1992 heeft de gemeenteraad van Soest, op grond van soortgelijke overwegingen als boven omschreven, het zuidelijk deel van de Soester Eng tot 'beschermd dorpsgezicht' verklaard. Omdat het gehele beschermde dorpsgezicht door bebouwing is omsloten bestaat er een nadrukkelijke zorg voor de kwaliteit van de randen ervan. Het vigerende bestemmingsplan (1990) zegt daarover op pagina 12 het volgende: "De kwaliteit van het landschapsbeeld wordt beïnvloed door de beeldkwaliteit van de randen" ..... "Daar waar de bebouwing laag, transparant en van veel groen voorzien is, kan gesproken worden over een rand die de beeldkwaliteit van de Zuidelijke Eng positief beïnvloedt".

Een nieuw bestemmingplan voor (het grootste deel van) de Eng is overigens momenteel in ontwikkeling. Daarop vooruitlopend heeft de Stichting Vrienden Soester Eng een 'Visie op de Toekomst voor de Soester Eng' opgesteld en aangeboden aan het College van BenW van Soest (zie bijlage).

Het opstellen van deze 'Visie op de Toekomst voor de Soester Eng' spruit voort uit de zorg die bestaat voor ongewenste ontwikkelingen op en langs de randen van de Soester Eng, in het bijzonder van het zuidelijk deel ervan. Dat klemt des te meer nu in het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie aan het akkerbouwlandschap van de Soester Eng geen kernwaarden zijn toegekend. Dat maakt het moeilijk om bij ontwikkelingen met een grote impact, zoals hoogbouw, waarover gesproken wordt in punt 4.3.3 Landschap (p. 30), rekening te houden met het landschap in het omliggende gebied. Dit klemt des te meer omdat in Soest de ontwikkeling van woningen wordt voorzien op onder andere de locatie De Eng (zie p. 55, punt 5.8.1.6. Stedelijk programma Soest).

Bovenlokaal belang

Het bestuur van de Stichting Vrienden Soester Eng verzoekt met klem in het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie het bovenlokale belang en het unieke karakter van de Soester Eng te erkennen. Wij dringen er bij u op aan de grote aardkundige waarde en de eeuwenoude cultuurhistorische waarde van de Soester Eng, met name het zuidelijk deel daarvan, op te nemen in de Provinciale Structuurvisie. En wij verzoeken u aan de Soester Eng een status toe te kennen die past binnen de Cultuurhistorische Hoofdstructuur of aan De Eng een aparte status te bieden, die recht doet aan de bovenbeschreven aardkundige en cultuurhistorische waarden.

Hoogachtend,

Prof.dr. P.G.E.F. (Pieter) Augustinus
Voorzitter

Mw. drs. J.M.C. (José) Bijman
Secretaris

Bijlage: Visie Toekomst voor de Soester Eng